

OLIV TA'LIM TIZIMIDA IQTISODCHI TALABALARNING KITOBXONLIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BADIY ADABIYOTDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYALARI (MUQIMIY IJODINING YETAKCHI XUSUSIYATLARI MISOLIDA)

Muxlisa Satriddinova Muhitdinova

TDIU "O'zbek tili va adabiyoti" kafedrası katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7399828>

Annotatsiya. Jahon miqyosida bugungi kunda talaba-yoshlar o'rtasida kitob o'qishni targ'ib qilish, ularning faol kitobxon bo'lishiga erishishda ijtimoiy institutlarning rolini oshirish, mutolaa sohasida dasturiy-loyihaviy faoliyatni rivojlantirish, internet-texnologiyalaridan faol foydalanish hamda kitobxonlik faolligini oshirishga yo'naltirilgan ijtimoiy-pedagogik mexanizmlarni takomillashtirishga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Rivojlangan davlatlarda zamonaviy sharoitda aholi, shu jumladan, yoshlarda kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni rivojlantirishga qaratilgan targ'ibotning innovatsion shakl, metod va vositalarini ishlab chiqish muhim vazifa sifatida belgilangan. Dunyoda talabalar o'rtasida individual, guruhiy hamda ommaviy kitobxonlikni tizimli ravishda tashkil etish jarayonini rivojlantirish, mutolaa madaniyatini tarbiyalash, talabalarda kitobxonlik qiziqishi, mezonlarni aniqlash, adabiy ta'limning badiiy tafakkurni rivojlantirishdagi o'rni va rolini oshirishga doir qator ilmiy izlanishlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, talabalarining kitob o'qishga, badiiy adabiyotga qiziqishni shakllantirish, adabiy ta'lim jarayonida talabalarda badiiy idrok etish qobiliyatini rivojlantirishning uslubiy asoslarini takomillashtirish katta ahamiyat kasb etmoqda.

Kalit so'zlar: kitobxonlik targ'iboti, matnshunoslik, adabiy manbashunoslik, kompyuter lingvistikasi, psixolingvistika, iqtisodiy lingvistikasi, sotsolingvistika

ТЕХНОЛОГИИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В РАЗВИТИИ БИБЛИОТЕЧНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ-ЭКОНОМИСТОВ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ВЕДУЩИХ ХАРАКТЕРИСТИК КРИТИЧЕСКОГО ТВОРЧЕСТВА)

Аннотация. Одна из основных научных проблем в мире текстологии - изучение истории и редактирование текста. Изучение этого вопроса имеет особое значение, поскольку история текста включает в себя изменения в лаборатории поэтического творчества, от целей и планов в процессе формирования текста до текущего состояния текста. Литературное редактирование в нашей стране изучено недостаточно, несмотря на то, что изучение художественных текстов в мире литературы изучено глубоко. В текстологии периода независимости была проделана значительная работа по систематизации литературного наследия просвещенных художников, живших и творивших в литературной среде Коканда в конце XIX - начале XX вв., равно как и его творческое наследие не было объективно исследовано в контексте коммунистической идеологии, он не был полностью исследован в период независимости. Следовательно, существует необходимость в сравнительном изучении рукописей поэзии Мукими и переоценке поэтических произведений поэта на основе современных достижений в области текстовых и литературных источников. По-разному трактовались масштабные лирические и юмористические произведения Мукими. Выделены особенности творчества Мукими, эффективные методы обучения поэзии поэта, а также современные методы обучения, преимущества и возможности инновационных

образовательных технологий. Лингвистика сегодня добилась больших успехов во всех областях языка.

Ключевые слова: научные проблемы, мир текстологии, изучение культуры, редактирование текста, эффективные методы обучения, современные методы обучения, преимущества, возможности инновационных образовательных технологий, лингвистика компьютерная лингвистика, психолингвистика, социолингвистика

TECHNOLOGIES OF USING LITERARY LITERATURE IN THE DEVELOPMENT OF LIBRARY CULTURE OF STUDENTS-ECONOMYISTS IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION (ON THE EXAMPLE OF THE LEADING CHARACTERISTICS OF CRITICAL CREATIVITY)

Abstract. *One of the main scientific problems in the world of textual criticism is the study of history and text editing. The study of this issue has had particular importance, since the history of the text includes changes in the laboratory of poetry, from goals and plans in the process of forming the text to the current state of the text. Literary editing in our country has not been sufficiently studied, despite the fact that the study of literary texts in the world of literature has been studied deeply. In the textual criticism of the period of independence, significant work was done to systematize the literary heritage of enlightened artists who lived and worked in the literary environment of Kokand in the late XIX - early XX centuries, as well as his creative heritage was not objectively and fully realized. researched in the context of communist ideology, it was not fully researched during the period of independence. Consequently, there was a need for a comparative study of the manuscripts of Mukimi's poetry and a reevaluation of the poet's poetic works on the basis of modern achievements in the field of text and literary sources. The features of Mukimi's creativity, effective methods of teaching poetry, as well as modern teaching methods, the advantages and possibilities of innovative educational technologies are highlighted. Linguistics today has made great strides in all areas of the language. The emergence of a number of new directions in the language (computational linguistics, psycholinguistics, mathem. linguistics, sociolinguistics) and the development of scientific research related to their study.*

Keywords: *scientific problems, the world of textual criticism, the study of history, and text editing, effective teaching methods, modern teaching methods, advantages, computational linguistics, psycholinguistics, mathematical linguistics, sociolinguistics.*

Kirish (Introduction)

Bizga ma'lumki, Prezidentimiz SH. M. Mirziyoyevning tashabbusi bilan OTTda bir qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2019- yil 11- iyulda "Oliy va o'rta maxsus ta'lim tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish to'g'risida", "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qaror va farmoyishlari fikrimizning yaqqol dalilidir. Kontseptsiyada O'zbekiston Respublikasida OTTni rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo'nalishlari, vazifalari va kompleks chora-tadbirlar asoslab berilgan. Ayni paytda jamiyatda muhim rol o'ynaydigan pedagogik kadrlarning o'z yo'nalishi bo'yicha chuqur bilim, malaka, kompetensiyalarga ega bo'lishi, ilg'or xorijiy tajriba va milliy pedagogik tajribaga tayanib ish ko'rishi, ijodkorlik, tashabbuskorlik sifatlariga ega bo'lishi talab qilinmoqda. Shu bilan bir qatorda istalgan kasb egasining buyuk adabiyotimizning boy merosidan bahramand

etish, insoniyat ongini din-u diyonatimiz, milliy qarashlarimizga zid bo'lgan g'oyalardan asrash kun tartibida turgan muhim mavzulardan biridir. Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida: "Adabiyot-xalqning yuragi, elning ma'naviyatini ko'rsatadi. Bugungi murakkab zamonda odamlar qalbiga yo'l topish, ularni ezgu maqsadlarga ilhomlantirishda adabiyotning ta'sirchan kuchidan foydalanish kerak. Ajdodlar merosini o'rganish, buyuk madaniyatimizga munosib buyuk adabiyot yaratish uchun hamma sharoitlarni yaratamiz". Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarida ilm va nutq madaniyati borasida ham qimmatli fikr - mulohazalar bildirilgan. "Bilimni buyuk bil, o'quvni ulug' bil" tamoyili asarning bosh g'oyasini tashkil etadi. U mamlakat rivojini, dunyo voqealarini tahlil qila oladigan, chuqur bilimli, siyosiy yetuk va hushyor bo'lmog'i kerak. Yusuf Xos Hojib nutq madaniyati haqida fikr yuritir ekan, uni qonun ijrosi, qonun ustuvorligi, adolat, odil hukm, poklik kabi tushunchalar bilan mushtarak deb biladi. Mamlakatda adolatli qonun ustuvorligi xalq hayotini ta'minlovchi bosh masala ekanligini ta'kidlaydi. Ana shu asos ijtimoiy hayotda ustuvor bo'lishini ta'minlash lozim. El rahnomalari, boshqaruv tizimi vakillari bo'lsa, adolat bilan ish yuritadi, mamlakatda farovon turmushni ta'min etadi, shuning uchun mutafakkir bilim borasida: Yana bir hikmat: Hazrati Odam Bilim, aqlu idrok, sabab muhtaram. Bilimni buyuk bil, o'quvni ulug' Shu ikkov ulug'lar kishini, deb yozganida mutlaq haq edi. Bu umuminsoniy qadriyatlar, mamlakatda qonun ustuvorligi va adolat tamoyillari bilan bevosita uyg'unligini qayd etishi lozim. Yusuf Xos Hojib insonni ulug'laydi. Har bir narsani bilish, uning tub mohiyatiga yetish, insonning qo'lidan keladi, deb aytadi. Halq, millat mavqeyi davlat boshqaruv tizimiga qarab belgilanadi. Chunki davlat boshlig'i, mamlakat boshqaruv tizimi ijtimoiy hayotga, kishilar ma'naviy, ahloqiy turmush tarziga ta'sir ko'rsatishi tabiiy. Farovon, osoyishta turmushning asosini adolatli boshqaruv tizimi tashkil qiladi. Shu nuqtai nazarda jahon madaniyati va adabiy-estetik tafakkuri rivozhida matnshunoslik va adabiy manbashunoslik sohasi muhim o'rin tutadi. Asrlar asosida saqlanib kelayotgan turli davrlarga mansub qo'hnna manbalarini o'rganish, ulardan jamiyat ma'naviyatini yuksaltirish yo'lida foydalanish dolzarb vazifalardandir. Mustaqillik davri matnshunosligida XIX asr oxiri - XX asr boshlari Qo'qon adabiy muhitida yashab ijod qilgan ma'rifatparvar ijodkorlar adabiy merosini o'rganish borasida salmoqli ishlar amalga oshirildi, biroq bu davr adabiyotida tadqiqotchilarini kutayotgan mavzular talaygina ekani ham ayni haqiqatdir. Bu orqali «...Avvalo xalqimizning yaratuvchilik dahosi bilan bunyod etilgan noyob merosini har tomonlama chuqur o'rganish, yurtimizdan yetishib chiqqan buyuk alloma va mutafakkirlarning hayoti va ilmiy-ijodiy faoliyati haqida yaxlit tasavvur uyg'otish, yosh avlodni gumanistik g'oyalar, milliy g'urur va iftixor ruhida tarbiyalashdek ezgu maqsadlar ko'zda tutilgan". Ana shunday ijodkorlardan biri Muhammad Aminxo'ja Mirzaxo'ja o'g'li Muqimiy hayoti va ijodiy merosi kommunistik mafkura sharoitida xolis va to'laqonli tadqiq etilmaganidek, mustaqillik davrida ham monografik tarzda qayta o'rganilgan emas. Shu bois Muqimiy she'riyati qo'lyozmalarini qiyosiy-matniy o'rganish va shoir nazmiy asarlarini matnshunoslik va adabiy manbashunoslik erishgan bugungi yutuqlar asosida qayta tadqiq qilish zarurati mavjud. Muqimiyning katta hajmdagi lirik va hajviy asarlari turlicha talqin etib kelingan. Bu talqinlar aksar hollarda matn mohiyatidan uzoq bo'lgani, muayyan tor qoliplarga asoslanganini ham ta'kidlash mumkin. Shunga ko'ra, shoir nazmiy asarlari misolida matn talqini masalasini o'rganishga katta ehtiyoj bor. Muqimiy ijodining o'ziga xos qirralari, shoir she'riyatini o'rgatishdagi samarador usullar, qolaversa, o'qitishning zamonaviy usullari, innovatsion ta'lim texnologiyalari afzalliklari va imkoniyatlari yoritilgan. Tilshunoslik fani bugungi kunda tilning barcha sohalarida ulkan yutuqlarni qo'lga kiritdi. Tilda

bir qator yangi yo'nalishlarning maydonga kelishi (kompyuter lingvistikasi, psixolingvistika, matematik lingvistikasi, sotsolingvistika va boshq.) va ularni tadqiq etish bilan bog'liq holda yaratilgan ilmiy tadqiqotlarning ko'lami ham bundan dalolardir.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. (Literature review)

Asosiy ilmiy muammoning nazariy va amaliy masalalari rus matnshunoslari D.S.Lixachev, B.V.Tomashevskiy ilmiy ishlarida, faol o'zbek olimlari P. Shamsiev, D. Sulaymon, G. Karimov, Sh.Sirojiddinov, B. Tuxliev, N. Jabborov, N. Rahmonov, D. Boltaboev, A. Erkinov, N. Shodmonov, R. Zohidov tadqiqotlarida aks etganlar. Muqimiy Ijodini o'rganish uning hayotlik chog'idan boshlangan bo'lsada, shoir adabiy merosi matn tarixi va tahriri nuqtai nazaridan tadqiq etilmagan. Muqimiyshunoslik, asosan, shoir asarlarini nashr ettirish va ommalashtirishdan boshlangan. Jumladan, "Turkiston viloyatining gazetasi" da shoirning lirik shoir va xajviy sherlari chop etilgan. Sankt-Peterburgda nashr etilib turgan «Записки Восточного отделения императорского Русского Археологического общества» " to'plamining 1894 yildagi IX tomida Muqimiy xajviy asarlaridan na'munalar berilgan. N. Ostroumov Muqimiy asarlaridan saralab, 1907 yilda "Devoni Muqimiy" 6, Muhammad Kosim Doda Muhammad o'g'li "Devoni Mukimiy ma'a xajviyot "(1910-1912) ikki marta, Abdulkodir Xuqandiy tomonidan qabul qilingan.1907-yilda Muqimiy vafotidan to'rt yil keyin Nikoloy Ostroumov Toshkentda "Devoniy Muqimiy" nomi kichik bir to'plam nashr ettirdi. To'plamning oxirida N.Ostroumov tomonidan yozilgan kichik maqola ham ilova qilingan bo'lib ,bu maqolada muallif Muqimiyning tarjimaiy holi haqida ma'lumot beradi , uning shaxsiyati va ijodiy faoliyatini baholaydi . Ostroumov Muqimiy " umrini qalandarona o'tkarmoqni lozim" topib , tarki dunyo qilgan , darveshlik tariqatini qabul etgan kishi , deb talqin qiladi. Ostroumov o'z xarakteristikasining oxirida Muqimiy kunduzlari din ahllari hizmatida bo'lar va madrasa hujrasida o'tirar , kechalari esa qur'on o'qish va she'r yozish bilan shug'ullanar edi , deb ko'rsatadi . Shunday qilib , Ostroumov Muqimiy bu dunyodan voz kechgan , tarki dunyo qilgan dindor , fanatik bir shaxs qilib ko'rsatadi. U "Baez ma'a hajviot mavlono Muqimiy ma'a mavlono Furqat" nomli to'plamlarni toshbosma usulida chop etdi. Ijodkor adabiy merosi XX asrning 20-yilidayoq tadqiqotchilar e'tiborini tortgani ma'lum .1910-yilda Toshkentda Porsev litografiyasida "Devoni Muqimiy maa hajviyot " nomi bilan Muqimiy asarlarining to'plami nashr qildi . 1912-yilda Toshkentda Orifjonov tipolitografiyasida Muqimiy asarlarining ikkinchi to'plami nashr qilindi. Bu har ikki to'plamda ham Muqimiy ijodiy qiyofasin yoritishda N.Ostroumov konsepsiyosi davom ettrildi. Muqimiyning adabiy merosini to'plash va nash qilish sohasida shoir G'afur G'ulom tamonidan tuzilib , 1938-yilda Toshkentda nashr etilgan "Muqimiy bayoziy" nomli to'plamli katta ahamiyatga ega bo'ladi. "Bayoz" da shoirning 800 misradan iborat 27 she'ri berilgan bo'lib , ular janr pirinsipiga qarab joylashtirilgan (satira , yumor , lirika) va ularga zaruriy izohlar , lug'atlar berilgan . Shuningdek , bu davrda Muqimiy asarlarining to'plami , uning ijodiga doir bir qancha ilmiy -ommabop maqolalar nashr etilib , shoir ijodini bundan keyin chuqur o'rganish uchun keng imkoniyat ochildi. Muqimiy ijodiga oid problematic masalarni qo'zg'ash va yoritish jihatidan Oybekning " Muqimiy asarlarida satsial tirlar " sarlavhali maqolasi diqqatga sazovar.1950-yilda Moskva davlat badiy adabiyot nashriyotida Muqimiyning " Lirika va satira " nomli ikkinchi to'lami rus tilida chiqarildiki,

bu to'plam xam rus kutubxonalarini Muqimiy ijodi bilan tanishtirish jihatidan katta ahamiyatga ega bo'ldi. Shoir Ijodini jiddi o'rganish o'tgan asrning 30chi yillarida boshlandi. Bu ishning boshida shoir Gafur G'ulom turdi. Uning tashabbusi bilan 1938 yil "Muqimiy bayozi" 9

tuzili, nashr etildi. Professor G.Karimovning 1962 yil yoqlangan "o'zbek demokrat shoiri Muqimiy va uning davri adabiyoti" mavzusidagi doktor bitiruv loyiha ishi muqimiyshunoslikda alohida o'rin tutadi. Mazkur tadqiqotlarda shoir hayoti va ijodiy merosi manbalari qisman o'rganilgan. Bizningcha, shoir adabiy merosi tadqiqida quyidagi natijalarga erishildi:

1. Muqimiy biografiyasiga mansub adabiy muhit, ijodiy merosi manbalari haqida ma'lumotlar berildi .

2. Shoirning she'riy asarlariga oid yangi manbalar aniqlanib, ilmiy muomalaga kiritildi va tahlilga tortildi.

3. Muqimiy she'riy asarlarning janr va goyaviy-badiiy xususiyliklari xakida fikrlarni bildi.

Keyingi yillarda Muqimiy ijodiga bag'ishlab chiqarilgan kitoblar: H.Yoqubovning "O'zbek demokrat shoir Muqimiy" (1953), A.Olimjonovni "Muhammad Amin Muqimiy" (1953) H. Rozzoqning "Muqimiy va Zavqiy" (1955) nomli kitoblari xamda "Furqat va Muqimiy" (1958) nomli maqolalar to'plami, Muqimiy "Tanlangan asarlar" ining (1958) rus va o'zbek tillaridagi nashri, Muqimiyning ikki to'mlik asarlar to'plami (1960) bunga yoqqol misol bo'la oladi. 1970-yilda G'ofur G'ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyotida "Muqimiy. Xayoti va ijodi" nomida birinchi martaba monografiya nashr etildi. Muqimiy merosining katta qismi g'azal, murabba va muxammaslar tashkil etadi. Shoirning juda ko'p g'azallari uning tirikligidaniyoq qo'shiq qilib kuylagan. Ma'rifatchi shoir she'rlarida go'zal insoniy tug'ular yoqimli va tushunarli ifodalangani uchun xalq orasida tez yoyilardi. Muqimiy she'rlarida Mamajon makay, Nizomxon, Farzincha, Ismoil naychi singari o'z davrining taniqli san'atkorlari ni tilga oladi. Muqimiy ijodi san'atkor zamondoshlari e'tiborida bo'lganligi bejiz emas. Shoirning she'riyati musiqiy, ohangdor bo'lgani kabi ularning mazmun-mundariyasi ham davrga homohong edi. Muqimiy milliy ozodlik harakati haqida sherlar yozgan, o'z salohiyati va mavqei bilan maktab yaratgan shoir edi. A. Shokirov, O. Juraboev singari olimlarning shoir asarlari qo'yozma manbalari ustidan olib borgan tadqiqotlari muqimiyshunoslikka qo'shilgan munosib hissadir. Biroq shurolar davridagi aksar tadqiqotlarda kommunistik mafkura talablariga asoslangan Muqimiyning ko'plab she'riy asarlari tahrir qilinib, lirik shoir va hajviy asarlari o'z mohiyatiga zid talqin etilgan. Shu sababning o'ziyoq shoir sheri merosini mustaqillik mafkurasini mezonlari asosida qayta baxolash, Muqimiy dunyoqarashini, ijtimoiy vokelikka aloqalarini, izhodkor sifatidagi tutumini belgilash nechog'lik dolzarb vazifalaridan ekanini ko'rsatadi. 1953-yili Muqimiy vafotining 50 yilligi munosabati bilan bir qator tadqiqotlar yaratilib, muqimiyshunoslikka asos solindi. Homil Yoqubov, Abdulla Olimjonov, Hodi Zaripov, Hoshimjon Razzoqov, G'ulom Karimov, Abdurashid Abdug'afurov kabi olimlar salmoqli ishlar yaratdilar Muqimiyshunoslik necha xil yo'nalishda bordi? Muqimiyshunoslik ikki yo'nalishda bordi:

a) Muqimiy ijodini bevosita o'rga nish,

b) shoir ijodini ijtimoiy-tarixiy yo'sinda, zamondoshlari va o'tmishdoshlari hamda izdoshlari merosiga qiyosan o'rganish. Professor G'ulom Karimov (1909-1991) - muqimiyshunoslik maktabiga asos solgan olim. Allomaning bu boradagi ilk maqolasi "Muqimiyning hayoti va ijodini o'rganish tarixidan" (1957) oliy o'quv yurtlari talabalari uchun yozilgan "O'zbek adabiyoti tarixi" (3-kitob)idagi (1966, 1975, 1987) Muqimiyga bag'ishlangan tadqiqotlari, 1962-yili yoqlagan "O'zbek demokrat shoiri Muqimiy va uning davri adabiyoti" doktorlik dissertatsiyasi, 1970-yili nashr etgan "Muqimiy. Hayoti va ijodi" monografiyasi muqimiyshunoslik ilmining sara namunalaridir. Shoir asarlarining shu kungacha amalga oshirilgan ko'pi adabiyotshunos olim, professor G'ulom Karimov nomi bilan bog'liq.

Muqimiyshunoslik istiqloq munosabati bilan yangi bosqichga ko'tarildi. Shoir bosib o'tgan murakkab ijodiy yo'l, uning sermazmun adabiy merosini mustaqillik, Millat va Vatan manfaatlarini nuqtai nazaridan ko'zdan kechirish va xulosalar chiqarishga ehtiyoj bor. Bu borada professor G'ulom Karimov izdoshlari samarali ish olib bormoqdalar. Nurboy Jabborov, Qo'ldosh Pardayev tadqiqotlari. Muqimiyshunoslik istiqloq munosabati bilan yangi bosqichga ko'tarildi. Shoir bosib o'tgan murakkab ijodiy yo'l, uning sermazmun adabiy merosini mustaqillik, Millat va Vatan manfaatlarini nuqtai nazaridan ko'zdan kechirish va xulosalar chiqarishga ehtiyoj bor. Bu borada professor G'ulom Karimov izdoshlari samarali ish olib bormoqdalar. Nurboy Jabborov, Qo'ldosh Pardayev tadqiqotlari.

Тадқиқот методологияси (Research Methodology)

Ta'lim jarayonida didaktik o'yinli texnologiyalar dars shaklida qo'llaniladi: o'yin faoliyati orqali shaxsning o'qishga, mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi; o'yin davomida shaxsning muloqotga kirishishi ya'ni, kommunikativ – muloqot madaniyatini egallashi uchun yordam beriladi; shaxsning o'z iqtidori, qiziqishi, bilimi va o'zligini namoyon etishiga imkon yaratiladi; insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan qadriyatlar tizimi, ayniqsa, ijtimoiy, ma'naviy-madaniy, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'rganishga e'tibor qaratiladi; o'yin ishtirokchilarida jamoaviy muloqot madaniyatini rivojlantirish ko'zda tutiladi. Didaktik o'yinli mashg'ulotlarni talabalarning bilim olish va o'yin faoliyatining uyg'unligiga qarab: sujetli-rolli o'yinlar, ijodiy o'yinlar, ishbilarmonlar o'yini, konferensiyalar, o'yin-mashqlarga ajratish mumkin. O'qituvchi-pedagog avval talabalarni yakka tartibdagi, so'ngra guruhli o'yinlarga tayyorlashi va uni o'tkazishi, o'yin muvaffaqiyatli chiqqandan so'ng esa, ularni ommaviy o'yinlarga tayyorlashi lozim. Chunki talabalar didaktik o'yinli mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari uchun zaruriy bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlari, bundan tashqari, guruh jamoasi o'rtasida hamkorlik, o'zaro yordam vujudga kelishi lozim.

Aqliy hujum – o'quv muammolarini hal qilishda keng qo'llaniladigan metod. U qatnashchilarning tasavvurlari, bilimi va imkoniyatlaridan unumli foydalanishga yo'naltirilgan.

Mazkur metod talaba oldiga qo'yilgan har qanday muammoli masalaga ko'p sonli yechimlar topishga imkon yaratadi. Aqliy hujumdan foydalanilganda quyidagi qoidalarga amal qilinadi:

1. O'ylash jarayonida hech qanday baholashlarga yo'l qo'yilmaydi. Qatnashchilar manfaatdorlik yo'lga tushadilar va o'z fikr-g'oyalarini himoya qilishga berilib ketib, yangi fikr aytish, kashfiyotlar qilishni o'ylamay qo'yadilar.

2. Har bir talaba bitta masala yuzasidan xilma-xil mulohazalar topishga yo'naltiriladi. Talabalarda kutilmagan fikr, favqulodda g'oyalar tug'ilmasa, qatnashchilar o'z fikrlarini qayta qo'llashga, bir-birlarini takrorlashga majbur bo'ladilar.

3. G'oya va fikrlarning miqdori rag'batlantiriladi. Ma'lumki, miqdor odatda o'sib sifatga aylanadi. Tezkor izchillikda katta miqdordagi g'oyalar paydo bo'lganda ularni baholash mumkin. Qatnashchilarning o'z tasavvurlariga erk berishiga imkoniyat yaratilishi kerak. Bu erkinlik natijasida yaxshi, betakror va kuchli g'oyalar tug'iladi.

4. Har bir talaba o'z g'oyasiga asoslanishi va ularni o'zgartirishi mumkin. Chunki fikrdan fikr tug'iladi. Oldin taklif etilgan g'oyalarni birlashtirish yoki o'zgartirish, ko'pincha, asos bo'lgan fikrdan kuchliroq, yaxshiroq g'oyalarni keltirib chiqaradi. Aqliy hujumdan foydalanish quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1. Talabalar erkin o'tiradigan qilib joylashtiriladi.

2. G'oya va fikrlarni yozish uchun darstaxta yoki varaqlar tayyorlab qo'yiladi.
3. Hal etilishi lozim bo'lgan muammo aniqlanadi.
4. Ish jarayoni belgilab olinadi: a) g'oyalar baholanmaydi; b) fikrlashga to'liq erk beriladi; v) g'oyalar ko'p va xo'p bo'lishiga (miqdorga) intilinadi; g) o'quvchilar faoliyati «ilg'ab oling», «ilib oling», «g'oyalarga asoslaning», «qo'shing», «kengaytiring», o'zgartiring» singari chaqiriqlarga asosan uyushtiriladi;
5. Qo'yilgan muammo yuzasidan fikrlar so'raladi va yozib boriladi;
6. O'zgalarning fikrlaridan kulish, kinoyali sharhlar va mayna qilishlarga aslo yo'l qo'yilmaydi;
7. Varaqlar g'oya va fikrlar bilan to'lganda ular ko'rinarli erga osib qo'yiladi;
8. G'oyalar tugamaguncha ish davom ettirilaveriladi;
9. SHundan so'ng yangi, kuchli, asosli g'oyalar o'qituvchi tomonidan rag'batlantiriladi.

SHuning uchun bu metodga tadqiqotning alohida bir bobi ajratildi. Quyida talabalarni mustaqil mulohaza yuritishga o'rgatishda qo'llaniladigan mantiqiy metodlarning suhbat, evristik, tadqiqot, taqqoslash, induktiv, deduktiv turlari va ularning xususiyatlari haqida so'z yuritiladi. Suhbat metodi o'quvchi tafakkuri mustaqilligini ta'minlashda muammoli ta'limdan keyingi asosiy metod h Assalomu alaykum yana bir bor salom, aziz hamkasblar, biz bugungi talabalar orasida badiiy mutolaaga bo'lgan qiziqishning yo'qligi bilan doimo duch kelmoqdamiz.

Tahlil va natijalar. (Analysis and results) XXI asr intellektual salohiyat, tafakkur va ma'naviyat asridir. Bu asr insoniyat uchun misli ko'rilmagan imkoniyat eshiklarini ochib bermoqda. Shu bilan birga insoniyat ilgari duch kelmagan keskin muammolar, tahlikali vaziyatlar girdobiga tushib qolmoqda. Bugungi murakkab zamonda ijodkorlarning mehr- oqibat, ezgulik, insonparvarlikni ulug'lab yozgan badiiy asarlari juda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Hech shubhasiz, ziyolilarning ilg'or qismi bo'lmish badiiy adabiyot vakillarining xalqimiz qalbini, uning oliy maqsadlarini, bugungi hayoti, taqdiri va kelajagini yaqindan biladigan insonlar sifatida jamiyatimizdagi o'rni va ta'siri beqiyosdir.

Xulosa va takliflar. (Conclusion/Recommendations) Badiiy adabiyot vakillarining ijod namunalarini o'rgatish va tahlil qilish, talaba yoshlarni o'zbek adabiyotining boy imkoniyatlaridan foydalangan holda, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhida, keng dunyoqarashga ega bo'lgan ma'naviy yetuk insonlar etib tarbiyalashda adabiyot o'qitish metodikasi fanining o'rni beqiyos. Shu sababli oliy ta'lim tizimida ushbu fanga oid mavzularning keng yoritilishi taqozo etiladi. Adabiyot o'qitish jarayonida, ayniqsa, she'riyatni o'rgatish mobaynida interfaol usullardan keng foydalanish talabalar tomonidan o'quv materialini chuqur o'zlashtirish, ularda yangi bilimlarni egallashga intilish, ijodiy qobiliyat, olingan bilimlarga nisbatan tanqidiy fikrlash hamda amaliyotda qo'llash kabi bugungi kun uchun o'ta muhim bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi. Bu masalaga Muqimiy she'riyati asosida to'xtalib o'tishga harakat qildik. Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarflamay, qisqa vaqt ichida yuksak kafolatli natijalarga erishishdir, bu talabni yuzaga keltirishda innovatsion metodlar, xususan, grafik organayzerlar ishonchli vosita bo'la oladi. Bugungi kunda o'quv muassasalarida o'quv-tarbiya va boshqaruv jarayonlarini axborotlashtirish ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Darslarda axborot texnologiyalarini qo'llash, turli metodologik yondashuvlarga amal qilish o'z o'rnida ko'pgina fundamental tushunchalarni oson va puxta egallash imkonini yaratadi.

REFERENCES

1. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq. T., 2016. 56 b.
2. Mirziyoev Sh. M. Erkin va farovon, demokrat O'zbekiston davlatini barpo etamiz. - Toshkent: O'zbekiston NMIU, 2016. - B. 14.
3. Mirziyoyev Sh.M. Adabiyot va san'at, madaniyatni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash - xalqimiz manaviy olamini uyg'otish asosidagi poidevoridir. Prezident Sh. -Toshkent, 2017 yil, 4-avgust.
4. Karimov F. O'zbek mumtoz adabiyotining bosh nazari masalalari. / Q. Pardayev. M uqimiy muvashshahlari, M uqimiy she'riyatida tahrir masalasi, M uqimiyning uch qo'lyozma bayozi, M uqimiy ta'rixlari, M uqimiy sayohatnomasi tarixidan
5. G'ulom Karimov - marifat fidoisi. - T.: Mumtoz sus, 2009. - B.56-63;
6. Sirojiddinov Sh., Umarova S. O'zbek matnshunosligi kirralari. - 2015.- B. 7-9;
7. Jabborov N. Badiy matn tahrining xus husiyatlari / "O'zbek adabiyotshunosligining talqin va tahlil muammolari" mazuidagi ilmiy-nazari anjuman materiallari. - Toshkent, Mumtoz suz, 2014.- B. 28-32;
8. O'zbek matnshunosligining dolzarb muammolari / "Zamonaviy o'zbek adabiyotshunosliging yangilanish tamoyillari" mavzusidagi/Toshkent, 1943;
9. Husanov H. va boshq. O'zR OO'MTVning 2017-yil 24-avgustdagi 603-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan "O'zbek tili" fani dasturi (barcha bakalavriat ta'lim yo'nalishlari uchun). -T. - 2017. -17 b.
10. Ishmuxamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar: ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar. - T.: Iste'dod, 2008. - 180 b.
11. Glenn S. Levine. Global Simulation: a student-centered, task-based format for intermediate foreign language courses// Foreign language annals. Spring, 2004.
12. Karimova Z. Ta'lim tizimida fanla<http://ziyo.edu.uz>
13. Matthew C. Haug. Philosophical Methodology: The Armchair or the Laboratory? - NYC, 2013.
14. Po'latov A. Kompyuter lingvistikasi.-T., 2011.Sultonsaidova S., Sharipova O'. O'zbek tili stilistikasi. -T.: Yurist-Media markazi, http://conference.adu.uz/nmot/files/nutq_madaniyati_%20va_ozbek_tilshunosligi_2020.pdf. Nutq madaniyati va o'zbek tilshunosligining dolzarb muammolari. Azimova U.A. o'qituvchi, TDIU Umida19720409gmail.